

Végvidék (1561–1569)

Regényrészlet

köpcös-pohos Nádasdy az asztalfőre telepedvén izzadt és fújtatott, mint a vadkan. Varkocsba font haja meglebbent, bajsza a tokájára konyult, félig lehunyt szemhéja alól fürkész pillantásokat vetett ellenlábására, egyben legfőbb hívére, Tahy Ferenc Dunán inneni főkapitányra. Tiszteli-becsüli, de Tahy indulatai túlságosan emlékeztetnek Gyulaffyéra, kivel szívbéli jó cimborák. – E hasznos örültek miatt kivérzik az ország – gondolta. Persze óvakodott a tanácskozást ezzel kezdeni. A pillanat – kivált most, Tinódi földbe tételekor – nem alkalmas rá. Beszéljenek előbb az urak, ki-ki mondja el, ami a szíven fekszik, szólalkozzanak össze, disputáljanak, végül ő is elmondja, mit hogyan lát. Annak van nyomatéka, nem az idő előtti fecsegésnek.

És valóban: a vendégek egymás szavába vágva bizonygatták, mi mindent tesznek a hazáért, mekkora áldozatot hoznak, mit mível a török, mit nem a császáriak és így tovább. Tinódi elmúlása nyomán éhomra, boros fővel, sistergő indulattal könnyű nagyokat mondani. A nádor jelenléte a kedélyeket tovább szította, hisz nem akárkit engednek a király után legfőbb méltóság asztalához. Egyesek a kupákat csapkodták, mások ordítottak, megint mások a szomszédot böködték, vagy tépték a mentegombját, hogy egy kevés figyelmet csikarjanak ki. Végül akkora hangzavar támadt, hogy senki el nem igazodott benne.

Nádasdy látszólag közönyösen hagyta. Csak azt sajnálta, hogy a vitában Tahy főkapitány nem vesz részt. Súlyosan hallgatott, maga elé meredve ivott, olykor végignézett a veszekedőkön, de esze ágában se volt szólni. A nádor egy idő után halkán rákérdezett:

– Mint vélekedik nagyságod?

Tahy széttörölve lelógó bajuszát, eltűnődött, azután jó hangosan felelt:

– Nem kell ezekhez a török. Kiköttetném őket az erdőszélre egy hordó borral, hogy rúgjanak be, s mindet tépjék szét a farkasok. Jó, fájdalommentes halál.

– Ha nem idő előtt érkeznek ama farkasok.

– Az már uraimék dolga.

A Batthyány képében jelenlevő deák se szólt semmit. Derűsen szemlélte a felhevült társaságot, sőt, pillantásából nem hiányzott némi jóakarát. Ezek itt egyszerű nemesek, kik mindenüket elveszítvén siratják a házat, a jószágot, az aprócska birtokot, egyszóval a megélhetést, ami nélkül kevesebbek, mint a féltelkes jobbágy.

Tamás úr a háznagynak szemvillanással jelezte, hogy ideje a szolgálátat kiharancsolni. Sürögnek-forognak, bort töltögetnek, tele csobolyókat hoznak. Ha így megy tovább, az ivók ebéd előtt mind berúgnak, összehányják a folyosót, az ablakfülkébe hu-

gyoznak, öklendezve elalusznek. Aztán cipelhetik őket az udvarra, hogy a nagy felbuzdulást kiszellőzzék. Napszállta előtt nem térne magához egy sem.

A nádor boltozatos homlokára mély ráncokat gyűrt a gond. Az is megfordult a fejében, hogy a szolgák közt akadhat fülelő, valami úton-módon a töröknek jelentgető. Túl sok elhatározás szívárgott ki az utóbbi időben, s mind egy-egy meghíúsult portya. Kémei a magyar kapitányoknak is vannak, de a pogány fegyelmezett, nem iszik, nem mulat, renegátokat sorsdöntő tanácskozássra véletlenül se enged be. Minő szerencse, hogy a gyülekezést, az élelem szállítását, a hadmozdulatokat nem lehet eltitkolni. A magyar végházak éjjel-nappal ügyelnek, a száguldók szeme-füle mindenütt ott van. Csomó értesülés származik a jobbágyoktól, bár többségük megbízhatatlan, mint az időjárás. Ezer pogányt látnak ott, ahol száz összeverődik. Szpáhít a besliától, janicsárt az aszabtól képtelenek megkülönböztetni. Könnyű sólyomágyúk helyett zarbuzánokról beszélnek, hiába az okítgatás: a nehéz ostromlőveg vontatásához húsz-harminc pár ökör kell, míg a falkonétához elég egy ló.

Az urak ráébredve, hogy fogytán a bor, a töltögetésnek vége, s egy ideje maguk közt vannak, fokról-fokra elcsendesedtek, tisztuló tekintetüket a nádorra vetették. Nádasdy kívárt, hogy a figyelem sűrűsödjön, s meghallják és megértsék a kótyagosok is. Egyből kijózanodnak, ha megtudják, miről van szó. Előredőltek és feszülten várták a bejelentést, elhatározást, javaslatot, akármit, amire Tamás úr ezer gondja mellett nem restell időt szánni, és tanácskozni velük, a zalai nemesség színe-javával, csupa próbált férfiúval, a török elleni harcok hőseivel, köztük Tahy Ferenc Dunán inneni főkapitánnyal és Batthyány Boldi bizalmasával, Thelekessy Jankóval.

Nádasdy körbepillantott, megköszöri a torkát:

– Köszönöm, hogy a méltán elhíresült Tinódi Sebőt utolsó útjára kísérték. Soká nem lesz ilyen költője a magyarságnak.

– Bizony nem! – morogták.

Az asztalt ismét ellepte a csend.

– De nem ezért kérttem nagyságtokat.

– Mongya má’! – bődült közbe egy túltöltekezett kisúr, Benedek nevű erdélyi származék, neves famíliák távoli rokona, ki előkelőbbnek érezte magát a többiekénél. Nádasdy csak rávetette súlyos pillantását, az is elég volt: a jóember úgy befogta a száját, mintha buzogánnyal csapták volna fejbe. Intő jel a többi részegnek is.

A nádor kímérten folytatta:

– Jelentéseket kaptam, mikről jó, ha tudnak nagyságtok is. Gyulaffy László írja, hogy Vásonkó alá nyargalt a török. Onnan Devecserbe ment, és lest vetett a száguldóknak. Párat elfogott, hogy kivallassa őket. A király hada iránt tudakozódott.

Az urak közt indulatos morgolódás támadt. – No ’iszen, Gyulaffy! Csak a sarccon, párviadalon jár az esze! Rab kell néki, hogy rajta gazdagodjon!

Mások vgyorogva kérdezték: ugyan hol jár a király hada? Tán nem is létezik. Zsoldosnak jó egy éve színét se látták. Megülnek a várakban, isznak, zabálnak, a török közelébe se mennek. Thúry György, Török Feri más, ők hadat szereznek, ahol lehet, rátörnek a pogányra, de a többi?

Nádasdy kivárt. Mikor csend támadt, felmordult:

– Meghallgatnak végre?

– Folytassa méltóságod! – bődült a főkapitány. – De előbb lökesse ki a hangskodókat! Ki nem képes a száját befogni, menjen, és a lovával társalogjon!

Az urak szeppenten hallgattak. Fogytán a nádor türelme és a főkapitányé is, márpedig ha kirúgják maguk alól a széket, és távoznak, oda az ebéd, az esti lakoma, a tervezetés, őket kiebrudalják, a legközelebbi hadjáratkor mellőzik, aztán mehetnek, amerre látnak. Csúfos vég lenne.

– Hagyjuk Gyulaffyt – morogta a nádor. – Miatta kérettem nagyságtokat. De nem csak róla van szó. A sümegi kapitány, Ormány Józsa jelentette, hogy a hegyesdi vajda két hónapja erődít. A fejeváriak küldtek száz janicsárt, élelmet, szurkot. Gyengék, de folyvást izmosodnak.

Tahy súlyosan bólintott.

– Bayazid elfogott egy rigácsi nemesembert, Horváth György nevűt. Három héttig kínoztatta. Arra volt kíváncsi, hol gyülekezik a had, de sehol. Horváth épp hogy elvászorgott Csobáncig, azután Gyulaffy kísértette Sümegre. Innen az értesülés. A jóember Hegyesden másokkal is találkozott. Amazokat Reziről és Tátikáról faggatták. Mi következik ebből? Hogy a török Hegyesd alól feni a fogát Zalára.

– Szálka Gyulaffy torkán – morogta valaki.

– Most az övén – felelte Tahy –, végül mind megfúlunk tőle. Ha így megy tovább, azt is elveszítjük, amink van.

A hosszú asztal körül és hátrább a padokon szorongók újfent elhallgattak. Ezek szerrint nem a sokak által gyűlölt, hatalmaskodó Gyulaffyról van szó, hanem az egész vármegyéről, a Balatonmellékről, az adózó jobbágyról, a szőlőről, a Bakonyban makkoló csürhéről, az összes várról. Ha a nemesség innen is kiszorul, földönfutóként tengődhet Felső-Magyarországon, Erdélyben, vagy ahol befogadják, de ki fogad be ennyit?

A nádor nyomatékkal szólt:

– Mindezt megerősítendő, beszéljen a főkapitány.

– Nos... tavaly ősszel azt gondoltuk, kétszáz Hegyesd alatt tanyázó szpáhi, pár száz janicsár Váson és Tihany ellen készül. De a fejevári bég visszarendelte őket. A tavaszon Csobáncra törtek, csakogy Gyulaffy észnél volt. Horváth Gáspárral úgy kiverte a pogányt, hogy meg se állt Fejevárig. László úr magát Bayazidot is megsebezte.

– Ezt tudjuk, nagyságos uram – mondta egy öreg nemes –, és azt is, hogy Gyulaffy kihívta a vajdát.

– Meg is öli – legyintett a főkapitány – kit érdekel? A török tíz-húsz lóval portyázik, hogy nyelvet fogjon. Tehát készülődik. A vásonkőiek elcsíptek egy Lőrinc nevű papot. A mocskos áruló Bayazidnak szolgált. Elfogták egy levelét is, amiből kiderül, hogy erővel vitték Hegyesdre, és khiajává tették... má' ha igaz... hogy vele ellenőriztessék a Damján-féle spionkodást. Ösmerik: az örmény, akit levágott Gyulaffy főlegénye.

– Nem hallottunk róla.

– Ez a Lőrinc Billegéről indult Hegyesdre, mikor a vásoniak megtámadták. A török elfutott, a papot Buza Benedek foglyul ejtette, és magával hurcolta. Könyörög, hogy váltsák ki, mert ha elküdik Győrbe, kínhalál jut néki. Fene sajnálja a rohadékot, de uraimék ebből is láthatják: jön-megy a pogány, mint saját pitvarában. De van más. Az őszön – tudják kelmetek – összegyűlt a pécsi, a kaposi, a koppányi és a simontornyai szandzsák, és Fonyódra támadt. Isten csudája, hogy Bálint úr meg bírta védeni. Mondok egyebet. Orosztonyi Péter épp Szenyérre indult, mikor jelentették, hogy a török leskelődik Nagybajomnál. Kerülővel tudtak a szenyéri várba jutni. Felbátorodtak, utánuk nyargaltak, Csökölynél utolérték őket, kettőt levágtak, kilencet elfogtak, a rabokat kiszabadították. Im már senki sincs biztonságban. Ha a pogány iratos várkatonaságra támad, mehetünk földvárra deszkát árulni vagy őfelségéhez könyörögni: mentse meg a magyart, mert mink nem vagyunk képesek rá!

Az urak felüvöltöttek. Egymás szavába vágva bizonygatták: eb ura fakó, nagyon is képesek, vesszen a török, de az is, aki megfut előle! – és így tovább. – Okos – gondolta Nádasdy –, így kell beszélni ezekkel. Nem ok nélkül hívta Tahy nagyságost, a deákról nem is szólva. Hallgat, de ha eljön az ideje, a dúsgazdag Batthyány nevével, pénzével nem fukarkodik. Ne a nádornak kelljen győzködni e szedett-vedett társaságot.

– Namármost – folytatta Tahy – a várak majd összedőlnek, nincs elég katona, élelem sincs. Salm generális nemrég összeíratta, de lyuk hátán lyuk. Vásonkőn egy tizedes, tizenhárom gyalog, négy lovas szolgál. Ezek a király zsoldján, a többi Horváth Gáspár fizeti, ha fizeti. Salm ötven embert vezényelt oda, mire kiderült: jó, ha az élelem öt napra elég. Öt napra!

Mit lehet ehhez szólni?

Mélyen hallgattak.

A főkapitány a nádorra pillantott, amaz helyeslően vissza. Tahy, mintha éretlen kölyköknek magyarázna, mondta tovább:

– Muszáj valamit csinálni. A török ugyan elszemtelenedett... még ne! – intett a közbeszólóknak –, végire akarok jutni. Ez a Bayazid tüske Gyulaffy körme alatt, de minket is szúr. Nem is gondolják kelmetek, mivé fajul, ha engedjük dűlni, hatalmaskodni és főleg – megerősödni.

– Füstöljük ki! – vágta rá a józanodó Benedek.

A többiek sűrűn bólogattak.

Nádasdy halványan mosolygott. Kezd a tanácskozás kedvére alakulni.

Tahy a deákra szólt: Vedd elő a levelet öcsém!

Thelekessy kibontogatta, s máris olvasta:

– A sümegi kapitány, Ormány Józsa szerint: Hegyesdbe kilenc öreg szekérral hoztak Fejérvárról lisztet és árpát, és újonnal másfélszáz török jött belé. Bayazid vajdát hatták... esmég kilenc szekérral hoztak most is. A vajda Hegyesdbe sok üres hordókat vitetett, és mindennap vizet hordat. Belől a házakat is földdel tölteti, az kűfal mellékét fákkal környül rakja...*

* Eredeti levél.

– Elég – mordult a főkapitány. – Hegyesdet má’ csak ágyúval lehet bevenni.
– Kérdeznék valamit nagyságos uram – szólt az öreg nemes.
– Csak tessék.
– Eleget rimázkodott Gyulaffy, hogy mennyünk rá... Mé’ nem tettük?
– Mer’ a török Fejérváron gyülekezett irtózatossággal. Azt hittük, a Zalaságra indul. Nem kezdhettünk ostromba ilyen körülmények közt.

– Na és most?
– Kelmetek is tudják. Elvonult Erdélybe.

Újabb sort hallgattak.

Azután jöttek a kérdések: honnan lesz ágyú, por, golyóbis, hozzáértő pattantyúsok? Ki ad élelmet? Fizetnek-e hópénzt? (Mivel királyi várról van szó). Mennyi időt szánnak az ostromra? Ki vezeti a sereget? És így tovább.

– Sorban uraim! – morogta a nádor.

– Előbb jussunk dűlőre az ágyúk dolgában – mondta a vén nemes. – Az a legfontosabb.

Tahy a nádorra meredt. Eljött az ő ideje, innentől neki kell meggyőzni a szét-húzó társaságot, bár, ha ekkora a veszély, egy akaratnak: Nádasdyénak csak engedelmességek.

– Mondom. Már ha befogják a szájukat.

– Halljuk, halljuk!

– Adok egy mozsarat és két tarackot. A hópénzt őfelsége biztosítja. Várjanak! Még nem fejeztem be!

A terem zúgott-morajlott. Még hogy őfelsége! Hisz épp most közölte Tahy: a katonák nemcsak fizetetlenek, élelem sincs! Ígéretekkel teli a padlás. Hogy a pokolba jutnak pénzhez? El se jut idáig, nem Hegyesdre, az Isten háta mögé, hol nincs egy cipó, egy mérő zab, liszt, oldal szalonna, egy kulacs bor; ha van, dugdossák. A lelegelt mezőkön a lovak csontig soványodnak. Ők meg ihatják a zavaros kútvizet. Hiába az ágyúk, éhomra, világ csúfjára nem lehet váróvársba fogni. A nádor eltürelmetlenül:

– Rajtad a sor öcsém! – intett a deáknak.

Thelekessy halványan mosolygott:

– Az én uram, Batthyány Boldizsár izeni, hogy magából előlegezi meg. Nagyságtok zsebében lesz, mielőtt táborba szállnak.

– Így már más – morogták megnyugodva. Jut borra, abrakra, egyebekre. Tudták, hogy a zászlósúr nem levegőbe beszél, amit ígér, megtartja minden körülmények közt. A deák befejezte, Nádasdy visszavette a szót:

– A hópénz meglesz. Addig el se induljanak. Húsz-harminc szekér eleséget adok én is.

– Ki a vezér? – kérdezték egymás szavába vágva.

– Két királyi kapitány: Gyulaffy és Magyar. Lesz egy fővezér is.

– Hogy férnek össze? Hisz gyűlölik egymást!

– Inkább a törököt.

Tahy döbbenten meredt rá:

– S a a fővezér?

- Azt hittem, tudja. Salm generális. Hoz egy üteg olasz pattantyúst.
- Ezek szerint megkapta a Haditanács beleegyezését. Az a féreg Puchhaim mégiscsak jó valamire. Vélem, hogy Salmnak muszáj vót megkennie a markát.
- Nem saját érdemül mondom, de a tanácsos nem olyan fontos személy. Egyet-mást magam is tettem. Puchhaim támogatta, tudtommal a kis főherceg, Ernő is, mert kedvére volt a generális követe, egy Berg nevű kapitány. Azóta alezredes. Csakhogy az udvarnál más erők is vannak. A Hofkriegsrat elnöke, Königsberg gróf beleegyezett, majd el akarta mismásolni. Nem hagytam.
- Szóval lesznek ostromhoz értő talpasok is. Hála méltóságod gondoskodásának.
- Ne dicsérjen! Nádorként megteszem, amit tudok. Míg az vagyok, s el nem visz valami nyavalya. Vagy a rendek találnak mást.

A teremre akkora csend szakadt, mintha Nádasdyt máris kiterítve látnák. Igazi nagyember, ért a politikához, kegyeli az udvar, szívébe fogadta a nemesség... bár a többi méltóság is ilyen áldozatkész volna! Zrínyieken, Batthyányiakon, Forgáchokon, Frangepánokon, Czoborokon, Illésházyakon, Perényieken kívül nem sohan viselik ennyire szívükön a haza sorsát. Dobó is, Balassa is felségárulásba keveredett. Keserves idő jár a zászlósurakra! Nem kell ide a török: az ország maga emészti el magát.

Salm és a talján üteg részvétele az ostromban tovább hizlalta a nádor becsületét. Még a hadi ügyekben legjáratlanabb kisúr is tudta, milyen körülményes kimozdítani a sereget Győről, Hegyesd alá vontatni a nehézágyúkat, szekereken odaszállítani a lóport, a kő- és vasgolyókat, mindezt a török orra előtt, dimbesdombos vidéken, rossz utakon. Néhol dorongokkal sincs fedve, csak egy kátyúkkal szabdalt szekérnyom és marhacsapás. Sárvárról könnyebb a szállítás a síkon. Szerencse vagy a Gondviselés műve, hogy a pogány eltakarodott Transzszilvániába.

Nádasdy feltápáskodva végszóként közölte:

- Tudom, hogy számíthatok nagyságtokra. Jó étvággal ebédeljenek. Az esti lakomán találkozunk.

A nemesek felüvöltöttek: Vivát Nádasdy! Vivát a palatínusnak!

A nádor bólintott, és elhagyta a termet.

SÁRVÁR AKKORA, S ÚGY SZÉTTÉRÜL, hogy másutt csak a palotaszárny kastély volna. A hódításból kimaradt Dunán inneni vidék Zrínyi, Nádasdy, Batthyány birtok. Néhol kétféle adózik: töröknek–magyarnak egyaránt. Bőtermő, juhnevelésre, marhatartásra, rozsra, árpára, szőlőre-gyümölcsre alkalmas vidék – ha a hadak nem dűlják – de már alig van ép, nem pusztított szeglete. Sárvárt mostanáig kerülte a háború – inkább körülnyaldosta –, így hát jól el van látva eleséggel és fegyverrel is.

Míg felhordták az ebédet, Nádasdy saját elfogadó szobájába invitálta a főkapitányt. A sarokra épült boltíves helyiséget kamarának hívja, merthogy magának és bizalmasainak tartja fenn, ott étkezik, ír-olvas, leveleket diktál, jeles vendégekkel tanácskozik, országos ügyekben határoz, egyszóval az az ő szentélye. Az ajtóval szemközt helye van egy bársonnyal borított térdeplőnek és a hordozható szárnyas oltárnak is. A mélyen hívő nádor néha fél éjszakán át imádkozik, hogy az Úr vilá-

gosítsa meg elméjét. Ehhez sose kéri pap közbenjárását, mivel jobb a Mindenhatóval kettesben lenni. Ismeri a mondást: segíts magadon, az Isten is megsegít; így hát olvasgatja a tékában sorjázó könyveket, legalább százat. Csupa alapos munka: jog, hadtudomány, geográfia, sőt, hitvitázó írások, hogy megértse a reformata észjárását. A temérdek iratnak külön téka szolgál, jól megvasalva. Ne férjen hozzá illetéktelen. A helyiség világos: üvegezett minden ablaka. Bár az ólomkarikákba foglalt üveg a nagyobb várakban nem ritkaság, Sárosvárt csodájára járnak. Legtöbb helyen a lőrészzerű nyílásokat olajos papír vagy marhahólyag fedi, de az alig engedi át a fényt, ráadásul egy erősebb szél könnyen beszakasztja. Ezért használnak drága viaszgyertyát, ha elfogy, könnyfakasztó mécesst, nappal is. Szinte nincs deák, kinek idő előtt ne romolna meg a látása. A nádor is vaksi, de hajtja magát. Ha a betűk a szeme előtt összefolynak, felolvastat vagy diktál, de a titkos iratokat maga kezeli.

A kisasztalhoz telepedett, hellyel kínálva a főkapitányt.

- Hogy vélekedik?
- Eljönnek. Most már az ő bőrükre is megy, nem csak Gyulaffyéra.
- Inna egy kis bort? Jó szerémségi.
- Nem kérek méltóságos uram.
- Valami elemózsziát?
- Azt sem.

Nádasdy az asztalra dőlve súlyos szemhéjai alól meredt rá. Kiigazodnak egymáson, mivel régi ismerősök, de Tahy bonyolult lélek: hol körültekintő vezér, őfelsége hú alattvalója, hol fékezhetetlen rebellis, parancsmegtagadó, könnyörtelen hóhér, akár Gyulaffy, a barátja. Dehát milyenek legyenek? Könnyű a védett Sárosvárról ítélni, míg ezek a török torkában, örökös veszélyben folyvást csatároznak, az életükért egy réz-pitykét nem ad senki, sőt, halálukat várják, hogy a posztjukat más foglalja el, azzal a várbirtokot, a fizetést, mindent, ami a markukba fér, s azt is, ami nem.

– Mondja csak – kezdte a nádor –, igaz, hogy senki töröknek nem kegyelmez? Foglyot nem ejt soha?

– Nem. Főembert néha... csere végett... máskülönben mindenkit megöletek, sátorverő szolgától a tevehajcsárig. Pusztuljanak.

Aztán miért?

- Ezt nem értheti méltóságod. Aki nem járja a mezőt, másképp látja.
- Hajlandó némi felvilágosítással szolgálni?

Tahy sóhajtva az asztalra könyökölt. Sajnálta, hogy az imént visszautasította a bort, de nem akarta megmásítani a szavát, s ezzel is halogatni a választ. Nádasdy nagyeszű ember, szó se róla, de egy dolog asztalnál tervezgetni, más hadakozni. Bármekkora tudomány szorult boltozatos koponyájába, jelentésekből tájékozódik, a végházak élete gondolatai közt mások elbeszélései alapján ölt testet, közvetlen tapasztalata nincs. De ideje véget vetni a fecsegésnek, akár róla, akár Gyulaffyról vagy más kapitányokról van szó.

– Tudja méltóságod, a magamfajta gyerekkora óta szokja a halált. Sajátjaiét is, másokét is. De nem ez tesz minket azzá, amivé, hanem a gyengeségünk.

– Ahogy elnézegetem, elég erőteljesnek látszik.

– Fenét. Van a testi erő, és van a létszám. Kicsiségekről tudni nem a nádor dolga, de szó ne érje a ház elejét: jó, ha ötven emberrel nyargalászok. Gyulaffynak sincs több. Ennyivel járjuk a határt. Ritkán verődik össze a vitézlő nép, olykor egy-egy portyán, máskülönben ijesztő kevesen vagyunk. Namármost. Ha a pogány nem félne, lépést se tehetnék. A saját hazánkban! Érti-e méltóságod? Éngem is, Gyulaffyt is megelőz a kegyetlen hír, és terjed... így a török túlerőben is meggondolja, belénk horgol, vagy kerül inkább. Óvom a katonáimat, és az csak így lehetséges. Ne higgye, hogy öröm a kínzás. De van idő rabokat faggatni, alkudozni, ide-oda hurcolni? Bizony nincs! S mi tagadás: etetni se akarom őket.

A nádor ritkán hallotta a főkapitányt egyhuzamban ennyit beszélni. Szófukar, mint Gyulaffy és a többiek, de ha már így megnyílt, tovább faggatta:

– Értem nagyságodat, de egyesek szerint a foglyok szenvedése igazi jutalom. Mondják, hogy van, ki nagyobb örömet lel benne, mintha asszonyt háгна. Villog a szeme, nyál csordul a pófáján, ágaskodik a farka... Igaz-é?

– Igaz. Árulókon kívül az ilyet híjuk pribéknek. Gyűlöletesek, de hasznosak. Sok effélet alkalmaz a török is. A háború az ő paradicsomuk... de tudja méltóságod, nincs bíró, ki ezeket perbe fogná, mert értesülésekre bizony szükség van. Sokakat fűt a bosszúvágy, éngem is, de nem kölyköket – felnőtt férfiakat kínoztatok. Mér' jönnek ide? Én mér' nem akarok Sztambulba menni, vagy akárhová? Kinek nem elég a maga országa, dögöljön meg, vagy takarodjon, s hagyjon minket békén!

– Így már más.

– Szegény Lajos király óta, de Mátyás idejében is folyvást harcoltunk. Ő császár akart lenni, elég vér folyt miatta, de nekünk elég a magunk földje. Védjük, ahogy tudjuk, azzal, amivel, a többi a nagyok dolga.

– Mire gondol?

– Arra, hogy szövetségesnek mondott zsoldosok ölnek-fosztogatnak, hogy kivonulnak a várakból, mint Losonczy Istvánnal tették, hogy Puchhaim-féle gazembereknek áll a világ.

– Nem ilyen egyszerű.

– Akkor világosítsa meg az elmémet! Rám fér!

Nádasdy hosszan hallgatott. Nem akart kioktatónak tűnni, mert könnyen szakad a húr, elfogy a türelem, egy idő után a dühös Tahy felpattan, és embereivel együtt úgy elszágul, hogy esztendeig se látják. Így veszett össze Gyulaffyval, pedig a csobáncihoz legfeljebb Thúry fogható, és az egriek. De országos ügyekhez nem konyítanak. – Óvatosan! – gondolta –, máskülönben oda az egyetértés, oda a barátság, amin annyit fáradozott.

– Tudja-e – kezdte halkán –, hogy a várak fenntartása mi pénzbe kerül? Ez a kivérzett ország az évről évre összehívott hadakat se képes élelmezni, holott pár hétről van szó. Nem öntünk ágyút, golyókat, nem készítünk muskétát, legfeljebb Kassán, Mecenzéfen... a várainkat taljánok erősítik... az ifjúság tanulatlan... csak marhából, gabonából nem lehet megélni! Vegye észbe nagyságod: Hunyadi Má-

tyás korának vége. Mi egy birodalom része vagyunk. A rendek akarták így, az előző királyok szerződéseit jóváhagyván. Helyes volt, mert egy másik iszonyú birodalommal állunk szemben. A német fejedelmek és az ausztriai tartományok felajánlásai nélkül semmire se mennénk. A nemesség szétzüllőben, menekül, ki merre lát... vajon hány Zrínyink, Batthyányink, Gyulaffynk, Thúrynk van? Nem sok, ugye?

– Hát nem.

– Őfelsége ideküldte Pallavicini marsallt, azután Salmot. Jó vezérek?

– Jók.

– A birodalom, éppúgy, mint a töröké, sokféle. Számtalan érdek csatázik. Ezek közt egy a miénk – és van más. Mindenki érvényesülni akar, háborúban különösképp. Kinek-kinek a maga vesztesége fáj. Ennyi nyavalyát őfelsége sem tud egyszerre orvosolni.

Tahy nagyot fújt: Értem méltóságodat, de hadd érveljek én is.

– Hallgatom.

– Maga Salm gróf azt mondja: a töröknél nincs nagyobb veszedelem. A csapásokat a mi mellünk fogja fel, mi pusztulunk, mi fogyunk. Bécsset, Alsó- és Felső Ausztriát, a német fejedelemségeket itt, Sárvárt, Csobáncon, Szigeten, Győrött védjük. Gondol-e ránk a sok ingyenélő? Tudják, mit kockáztatnak, ha a magyar királyság elvész?

– Ők nem, de mások annál inkább.

Tahy békülékenyen folytatta:

– Méltóságod minden megtesz, de Gyulaffy és a többiek ugyanúgy. Gondolja meg, mit jelent karnyújtásnyira élni a töröktől, rémületben, vigyázásban... Hát élet ez? László úr nem egy hadjáratban viszi vásárra a bőrét, de minden áldott nap. Felesége, gyerekei mint csibék a héja karmaiban, jobbágyairól nem is szólnak. Rettegett hírének köszönheti, hogy még él, nem őfelsége aranyainak. Látja, Zrínyi is hogy járt. Győrnél táborozott a had, mégis hagyták pusztulni. Hiba rimánkodott Salm, a Haditanács pórázra fogta, mint egy pákosztos ebet.

– Stratégiai hiba volt.

– Több annál: a bécsiek gyávasága. Csak magukat féltették.

– Én is így látom.

– Ha nincs Dobó, oda Eger. Szabad az út a bányavárosokba.

Nádasdy tűnődve a tenyerébe hajtotta állát, duzzadt szemhéjai leereszkedtek. Mogorván bámulta az asztallapot. Tudta, hogy Tahyból az egész vitézlő rend beszél, az ő nyomorúságukat, dühüket panaszolja, mert mi az ausztriai rend megajánlása az örökös dúláshoz, az elfolyatott vérhez, az elhurcoltak és meggyalázottak sokaságához képest? Várható-e belátás azoktól, akik birtokukat, szeretteiket, mindenüket siratják? De hiába: más a maradék Magyarország, megint más a birodalmi érdek. A kettő közt kell hidat verni, mert növeli a veszteséget, ki elfödi azt.

– Túl sokfelé húzunk – mondta végül. – De higgye meg nagyságod: ebben a helyzetben nem harcolhatunk kétfelé. Erdély török vazallussá lett, hála Sza-

polyai nagyravágyásának. Török Bálint nagy hős volt, de eszetlen. Miatta került pogány kézre Buda. És hogy végezte? Nehéz bilincsbén, a Jedikulában. Most a fia vitézkedik, mert az anyja, Pemflinger Kata neveltje. Szóval, lehet panaszkodni, szidni a császárt, a Haditanácsot, az idegen zsoldosokat, de előbb össze kéne fogni. Velük, vagy nélkülük. Lát erre esélyt nagyságod?

Táhy nyakig veresedett, mint a cékla. Jól megfogta Nádasdy, nemhiába szedi magába a sok tudományt, olvasgatja a témérdek jelentést. Kisujjában a politikum, az egyezkedés, a viták elsimítgatása, Pozsonyban is, Bécsben is, mégse képes összebékíteni az urakat. Hogy jön ehhez egy mezei főkapitány? Ütni-vágni, sereget vezérelni, lest vetni igen, arra jó, de eligazodni a birodalmi ügyek közt, pénzt szerezni, nap mint nap alkudozni más. Hála a Mindenhatónak, hogy a nádori tekin-tély töretlen, hogy a nemesség jó része hallgat rá...

– Igaza van, mint mindig – sóhajtotta.

– Ezért kell a császár barázdájában szántani. Minálunk ahány ember, annyi akarat. Csak olvasná a sok panaszt, árulkodást, amit hozzám küldözgetnek. Míg a tihanyi kapitány Takaró Mihály volt, sírt-rítt Magyar Bálint miatt. Utána, hogy öfelsége Gyulaffyt nevezte ki, belé horgolt. Magyar Bálint is dühös a csobáncira...

– Az egy alávaló.

– Ne beszéljen így. Lám, a harag az érdemet nagyságod elől is eltakarja. Magyar Bálint csinált Fonyódból fortalitiát, számtalanszor meg is védte. Az ő sajkásai járják a Balatont. Erősen tartja Szigetet. Hazun budai bég kétszer is kihívta. Ama híres pogány meggondolja, kivel viaskodik. Ha jól tudom, Bálint úr legyőzte.

– Rég vót az...

– Az meg most, hogy Gyulaffy Szigetre támadt, hogy kiszabadítsa egy főlegényét, valami Pribék Mihály nevűt. Nomen est omen.*

– Méltóságos uram. László úrnak muszáj megvédenie a katonáit. A főlegényt Magyar Bálint csapdába csalta. Semmiért fogatta el.

– Rablási kísérletért... de tudom, hogy kelepce volt. Ezért nem indítottam el-járást. Látom Gyulaffy érdemét is. Mikor veszélyben az összes balatoni vár, nem adok helyt az efféle marakodásnak.

– Ugyan jól teszi méltóságod. László úr és Magyar Bálint béküljenek meg, és foglalják vissza Hegyesdet. Mindőjüket fenyegeti. Ezért szólaltam fel Győrött a haditanácsban.

– Arról is tudok. Ám ha nem haragszik, témérdek dolgom van. Kérem, tisztelje meg az esti lakomát. Lehet, nem leszek ott, de előtte beszéljünk. Egy levelet bíz nék nagyságodra.

– Kinek szól?

– A csobáncinak.

– Mi van benne?

– Hogy adja át a királynak egy főrabját, bizonyos Madmud béget.

* Neve a végzete.

– Abból nem lesz semmi.

– De lesz. Vegye észbe nagyságod és Gyulaffy is: ez parancs. Nem csak nádor vagyok; a hadak vezérlő főkapitánya. Ha László úr vonakodik, szál ágyút nem küldök, ugyanúgy Salm sem. Azonkívül perbe fogatom. Menjen, és értesse meg a csobáncival.

– Miért éppen én?

Nádasdy beszélgetésük során először mosolygott:

– Azért, mert piszkos munkát csak tiszta kezűekre lehet bízni.

– Szépen vigasztal méltóságod!

– Gyulaffynak más rabjai is vannak. Például a fejevári bég fia, az a Kászim. Mahmudot nem ő fogta el. Thúrytól kapta zsákmányrészul az alsóörsi csata után.

– Lám, tud mindenről.

– A nádornak az a dolga. A levelet estig megíratom. Ha nem óhajtja átadni, bizza valamék emberére. Am akkor egy záradékot toldunk hozzá, melyben a fogoly átengedését maga is ajánlja.

– A? jó lesz!

– No, Isten áldja. Nemsoká hívatom.

Tahy felállt, meghajolt, és gondolataiba merülve szótlán távozott. Nem akart a csámcsogva zabáló, izogató, folyvást vitázó nemesek közé keveredni, arra se vágyott, hogy faggassák, mit végzett a nádorral, inkább lement az udvarra a sajátjai közé, odavitette az elemózsiaát, s velük falatozott. Nádasdy szolgálai kiosztottak pár kulacs bort, meg is itták, de módjával. Tahy nem tűri a részegeskedést, akár a többi nagy kapitány, kikenél éjjel-nappal készenlétben kell lenni. Gyulaffy is hogy járt Lovasnál, pedig nem tehetett róla. Nem ő vezérelte a berúgott csürhét. Végül kivágta magát, de fénylő hírnevén bizony folt esett.

Mi lesz, ha megtudja, hogy a béget át kell engedni? Bolond ember, ki ilyen parancsal állít be hozzá. – En aztán nem – gondolta –, közben hálát adott az Úrnak, hogy Nádasdy belátással volt. Az ilyesmire könnyen rámegy a barátság. Gyulaffy Széchényivel, Takaró Miskával, Magyar Bálinttal se akaszodik össze, ha nincs a veszprémi és tihanyi kinevezés, ha Bálint úr saját jövedelemmel rendelkezik, ha a várak nem a maguk ínségéből gazdálkodnak, ha időben jön a hópénz, ha van elég fegyverforgató – de nincs. Már-már az se szokatlan, hogy magyar katonák tucatszám szoknek a törökhöz élelemért, abrakért, pár ezüstért, elvégre ki akar éhen veszni? Örökké a jobbágyot se nyúzhatják.

Ha úgy vesszük, Takarónak igaza volt. Ő erősítette meg Tihanyt, ő tette várrá az üres kolostort, kőfalakkal, kerek őrtoronnyal, két saroktoronnyal, vonóhíddal, külső palánkkal, szárazárokkal, az aszófői oldalon sánccal. Így is gyöngé tákolmány, de rajtaütni nem lehet. 1554-től 1560-ig munkálkodott; mire végzett, őfelsége elcsapta, a tihanyi kapitányságot Gyulaffynak adta. Pedig nem sokkal előbb kapott Pallavicini marsalltól – tarackok helyett! – egy falkonétát, s így is képes volt egy ostromot kiállni.

A kapitányok cserélgetése nem ritkaság, de Takaró Miskával jól elbánt a sors. Még az elején Magyar Bálinttal keveredett haragba, mert Bálint úr bevádolta a nádornál. Állította, hogy míg Babocsa alatt harcolt, Takaró Szigligethez tartozó

falvakat foglalt el, hatalmaskodott, a jószág és a gabona tetemes részét elhurcolta, más jobbágyságait kényszerítette robotba, hogy Tihanyt építtessék. Nádasdy sejtette, hogy mindebből szó nem igaz, de kevéssel ezután Takaró Miska megrohanta Nagyberényt, a veszprémi káptalan birtokát. Per lett belőle, nem szólva a Magyar Bálinttal támadt évtizedes gyűlölségről.

Lehetetlen a vádak közt eligazodni. Még állást foglalni is botorság, mivel hol ennek, hol annak van igaza, ám az ítélettel, akárki javára szól, csupa ellenséget szerez. Ördög vigye a folytonos vitákat, különben sose szabadulnak meg a töröktől. A nádor helyzete korántsem irigylésreméltó, nemhogy Bécsben vagy a pozsonyi diétán, de még itt, Sárvárt sem.

– Jól eltársalgott Nádasdy méltósággal – mondta egy főlegény, Táhy bizalmasa. Próbált ember, ezért bátorzkodott a csendet megtörni.

– Társalgás.... egy fenét. Parancsot kaptam. Csobáncra kell menni.

– Jó – vigyorgott a főlegény –, László úr szíveli a magunk fajtát.

– Na, ha ennyire örülsz, téged kűdlek.

– Hát nagyságod?

– Más dógom van. Te mész.

– Engedelmet kérek. Előbb vóna ekkis intéznivalóm.

– Mi légyen az?

– Egy Benedek nevű erdélyi kihívott.

– Pokolba véle! Hogy történt?

– Sérelmezte, hogy nagyságod a többiekkel együtt a lovakhoz kűdte tanácskozni. Aszonta, velük így ne beszéljen.

– Mit feleltél?

– Csak annyit, hogy fogja be a pofáját.

– Öreg hiba, de ha má' megesett... Még jó, hogy Sárvárt nem lehet viaskodni. Tiltva van.

– Ahogy gondolja – vont vállat a főlegény. – De ez a Benedek deputációba* akar menni Nádasdy méltósághoz. Aszongya, vagy kieszközli, vagy a társaival együtt elvonul.

A közlés mély ráncokat gyűrt Táhy homlokára. Nem hitte, hogy a nádor igazsága ilyen hamar bebizonyosodik. Hiába akarja, hogy az urak férjenek a bőrükbe, keresik a vizályt, egy elejtett szóért összeugranak, s máris vagdalkoznak. A jóember legalább őt hitta volna ki, de míg Nádasdyval tárgyalt, útjába akadt a főlegény. Boros fővel véltlenre zúdíttja a haragot, csak hogy a többieknek mutassa: nem tart a főkapitánytól, még a nádortól sem.

Hogy a jó Isten tegye akárhová őt is, a cimboráit is! Minek ette ide a fene? Forgách–Bethlen rokonság, ezért ilyen izgága. De nem lesz ebből semmi. Nádasdy aligha járul hozzá, különösen most, hogy ennyit fáradozott az egyetértésen; hogy sikerült Hegyesd ostromát nyélbe ütni; hogy megvannak az ágyúk, a hópénz, a közös akarat. Milyen példa lenne, ha összeakaszknának, rögtön az elején?

* Követség.

Gazda nélkül számolt.

Két nemes lépett hozzá, meghajoltak, és röviden tudatták, hogy a párviadalba a nádor beleegyezett. A várban nem küzdhetnek, csak a mezőn. Jelöljenek ki egy igazlátót, álljanak ki kardra, fokosra, vagy ahogy akarják. Legyen meg nap-szállta előtt.

Tahy egyből rájött, mi kényszerítette ki a döntést. Ha Nádasdy nemet mond, megorrolnak rá, mondván: a főkapitány embereinek mindent szabad. Ezzel oda az egyezés, ki a kötekedő, ki a nádor mellé áll, mások morgolódnak, ímmel-ámmal fognak az ostromhoz, vagy el se mennek. Az indulatot, ha már fellobbant, Baththyány pénzével se lehet megvenni. Elég egy békétlen, s a főbenjáró vállalkozást képes kisiklatni, hogy a bátorságát bizonygassa – de nem: inkább ostoba hősöködését, ezt az igazi magyar átkot. Bezzeg a török nem harcol egymással. Despota világ, nyakaznak, zsinórral fojtanak, rabszolgát tartanak, a bégeket, agákat ide-oda helyezik, de pogány a pogánnyal megfér, nincsenek birtokviták, a hit se választóvonal. Ez kéne uraiméknak is.

– Rendben van – mondta dühösen. – Ami engem illet, maradok, nehogy a végén magam lássam el a jóember baját! Eriggyetek!

Tahy kopjásai máris élénken latolgatták az összes számba vehető esélyt. Benedek vékony, mint az aszalt szilva, de szívós-inas, látszik, hogy nem először veszi kézbe a szablyát. Holló Feri, a főlegény testesebb. Az is kérdés, lóról vagy gyalog vívnak? Ha nyeregből, attól függ, ki a jobb lovas, melyiké a képzetten jobb jóság. A koma fokossal verhetetlen, s jól bírja a kardot, de ki tudja, mennyit gyakorolt a másik, hány bajt látott, mennyiből került ki győztesen? Kopjával a főlegényé lenne a diadal, mert ahhoz a száguldók értenek igazán. Ezért választott kardot-csákányt az erdélyi.

A főkapitány hirtelen nem is tudta, hová vigye a mérget, hogy ne találkozzon a nádorral. Ez a Benedek ugyan hátul állt, mikor az észet osztogatták! Épp Holló Ferivel szólalkozik össze, ki süldő legénykora óta többet harcolt, mint ahány kupa bort ivott amaz. Bár, mindenkinek lehet szerencséje, az erdélyinek is.

Pár lépéssel odébb egy faragott kőpadra telepedett. Régen volt idő ilyeneket csinálni. Ma jó, ha egy bástyát úgy felraknak, hogy ne omoljon össze. Palánk és földtömés járja, igaz, rugalmas, az ágyúnak jobban ellenáll.

Közben a szeme sarkából figyelte a készülődést. A kopjások nyergeltek, járatták a lovakat, röhögve csapkodták egymás hátát, mintha lagziba mennének. Élet-halál nem sokat számít e cudar világban, csak a hírnév és a zsákmány, egy jó történet, amit tovább lehet adni; minden más szerencse dolga.

Az udvaron egy sudár menyecske vágott át, vállán járomfával, két vödör vízzel. A súly meggörbítette, de szája szegletén mosoly bujkált. Az istálló előtt megállt, letette, és kedvtelve bámulta a katonákat. A főlegény felnézett, s máris szélesen vigyorgott:

– Fiatalka vagy, de má' karikába hajlasz, mint öreg néném, ha rájön a csikarás!

Az asszony jó alaposan végigmérte. Szikrázó szemmel vágott vissza:

– E' van vitéz úr, az élet nem kímél, de amilyen természetes, kendre ökröt lehetne akasztani! Kinek a maga terhe, kinek a másé!

– Hát a fogaid megvannak-é? Vagy mind kihullott, oszt’ kásán élsz?

A cseléd nevetett, kivillantva hófehér fogsorát. Tömött búzaszín hajával, szabályos arcával, karcsú derekával olyan szépnek látszott, mint a nyíló rózsza, mely kibomlott, de még nem virágzott el. A legények kíváncsian méregették.

– Sűrű, mint a csukáé! – álmétkodtak –, adhatnál belőlük!

– Oszt’ nékem mi marad?

– Nem a fogaddal csókolsz tee!

– Mennyenek má’! Jut eszembe épp magukkal kezdeni!

Lehajolt, nyakába tette a hámfát, és kihúzott derékkal, ringó csípővel elballagott. Csak a vak nem látta, hogy a katonák tapadó pillantásai jól megbizsergették.

– Hátán is szeme van – vigyorgott Feri. – Ha meggyüvök, előkerítem, osztán...

– S ha nem? Mi légyen akkor?

– Nem viszek asszonyt a másvilágra. Jusson néktek is. De a lovamat, fegyvereimet sorsoljátok ki, vagy adjátok a legméltóbbnak.

Tahy a bajokról megfélekezve derűsen hallgatott. Nem félik ezek az ördögöt sem. Jók közt is a legjobbak; mind saját nevelés, mintha a gyerekei lennének. Másképp nem bízná rájuk az életét, de egy rozsdás rézpitykét sem, ebben a fenevette háborús világban.

A nap alább szállt, bágyadt sugarai beterítették az udvart, megvillantak az ablaküvegen, a fényesre csutakolt paripák szőrén, a gúlába rakott kopjahegyeken. A nemesek a palota előtt tipródtak. Várták, hogy a szolgák nyergeljenek, kivezessék a lovakat, elügensenek, a lápon száraz helyet találjanak, s legyen meg a viadal mielőbb. Némelyik részeg volt, mint a csap, állni is alig bírta, de a többség számító dühvel méregette a katonákat. Parasztivadékok, ha a vitézlő rend tagjai is. Ez a Benedek mekkora marha... Fényes rokonság ide vagy oda, képes egy kopjához alázni magát. Tán vesztét érzi, mivel a kápolnába ment, de az is lehet: jó keresztényhez illőn viaskodás előtt gyónni akar.

De már ki is lépett az udvarra, mögötte a káplán. Végeztek.

A pap sietett tovább. A főlegény meglátta, rákiáltott:

– Atyám! Gyűjjön ide!

– Mit akarsz?

– Szenteljen egy kis időt! Ember vagyok én is!

A káplán kelletlen odaballagott. – Neved?

– Holló Feri, tisztelendő uram!

– Mikor gyóntál?

– Idejét se tudom. De má’ illik!

A pap odahajolt, türelmetlenül hallgatta, végül keresztet vetett, és sebesen mormolta: Az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében feloldozlak. Ferenc, Krisztus szolgája, bánd meg bűneidet. Távozz, légy erényes, és ne hagyd el a gyónást.

Feri pár ezüstöt nyomott a pap markába. A pénz a bő reverenda ráncai közt csodálatos gyorsasággal tűnt el. A főlegény morgott valamit, nyeregbe lendült, Tahyra kiáltott:

– Gyüvök nemsoká, nagyságos uram!

A főkapitány búcsút intett. Isten a tudója, mennyire ellenzi az efféle hősködést, de ha meg kell lenni, Feri győzelméért imádkozik egy sort. Ha odavész, nincs ki helyettesítse. Hány jó vitéz hal meg a virtus kedvéért ahelyett, hogy az erőket összefognák, s a török ellen tartogatnák. Ifjan maga is kakaskodott, de hol van az már... Feltápázkodott, és lassú léptekkel indult a kápolnába. Válla fölött látta, hogy a nemesek nyeregbe lendülnek, az erdélyit közrefogják, és sebesen ellovagolnak. A kopjások lépésben utánuk, hadd előzzön a nobilitás. Nekik nem sürgős, hisz kijut a harcból minden áldott nap.

A homályos kápolnába lépve Nádasdyt az oltár előtt találta; összetett kézzel némán fohászkodott. Jámbor lélek, mégse bíz mindent a Mindenhatóra. Bár volna a magyarságnak egy tucat ilyen nagyeszű, lelkiismeretes vezére. Keresztet vetett, a kőre térdelt, és hagyta, hogy a gondolatok elragadják. Lélekből a főlegénnyel tartott, majd a balatoni váraknál, sorra mindegyiknél. Iszonyú a veszély, de falás élelem nélkül, ágyú nélkül, csekély őrséggel is helytállnak. Van benne valami szívszorító, hisz legtöbbjüknek semmije sincs. Más birtokát, más jószágát, a király felségjogát védik: a hazát, ami számukra nem több, mint üres szó. Ki egyik napról a másikra él, nem néz a jövőbe, de hogy is nézne, ha éhségen, sebesülésen, halálon kívül mást nem tartogat? A szerencsésebbje kap egy nemesi diplomát. Birtokadomány a nagyoknak jut, az armálissal meg kitörölhetik a seggüket. Már ha megérik.

Forró érzés, mély szeretet öntötte el a vitézek iránt, kik nem haboznak nap nap után kockára tenni az életüket, hogy a védtelenek békén alhassanak. Utána hogy tudnak mulatni, adomázni, nyakló nélkül inni. Különös fajta: egyszerre kíméletlen és nagylelkű, tétlen és tettekész, férfiakkal vad, asszonnyal-gyerekekkel szelíd, mindennél többre tartja a lovát, kevésre becsüli az életét, bajtársait sokra, árulás sose környékezi... Végvidékre ilyenek valók. A balsors tűrésében túltesznek a mindenbe belenyugvó, Allah akaratát vakon tisztelő törökön is. Jobb velük, mint a saját családjával.

De jó ide tartozni, s nem megülni az udvarházban, parasztokat hajtani, jószágot nevelni, elnézegetni, hogy cseperednek a kölykök. Az ilyesmi nem neki való, ahogy Gyulaffynak sem, a többieknek sem. Pedig fontos a família. Nemesembernek fődolga utódokról gondoskodni, hogy legyen, ki örökölje a nevet és a birtokot. De ha így megy tovább, nem lesz mit rájuk hagyni.

– Végzett nagyságod? – reccsent rá Nádasdy.

A főkapitány összerezsent, felállt.

– Kicsit eltűnődtem.

– Én is. Századok óta megvan Sárvár, ez a kápolna.... de mi magunk leszünk-é?

– Épp ezen jár az eszem.

– Na jöjjön! A levél megírva. Lásza, mihez adja a titulását!

A szolgálhad a lépcső előtt hajlongott, amúgy üres a ház: pár pityókos kivételével mind elmentek a viadalt nézni. Józanoként csak az öreg nemes maradt. A nádor leszeggett fejjel odaszólt:

– Hát kelmed? Hogy is híják?

- Taróczy Balázs, méltóságos uram. Minek mentem volna velük? Az a Benedek nem fér a bőribe. Ahogy elnézegetem, rábaszik a marha. Odaáll a végvárival víni.
- Kelmed se tudja, kinek ad győzelmet az Úr.
- Hogyne tudnám. Ölég ránézni a főlegényre.
- Tartson velünk egy kupa borra. Ha a főkapitány úr nem ellenzi.
- Jöjjön csak.

Felballagtak a lépcsőn, s be a sarokszobába, az íves ablak alá. A fény a kerek üvegtárcsákon alig jutott át, inkább izzította, mint a tűz. Szép színes, ha nem is ad elég világosságot. A nádor hetente tisztíttatja, nem csak hogy lásson, hanem hogy gyönyörködjék benne. Asztalhoz ült, s a másik kettőt is hellyel kínálta. A vén nemes tiszteletből állva marad, ha Nádasdy nem förmed rá; így leporolva fényesre kopott nadrágját, félvalaggal a székre telepedvén, szája szélét rágva hallgatott. Tahy is várta a rendelkezést, mivel rangbéli szóljon először. A nádor beparancsolt egy inast, bort hozatott, addig is félig lehunyt szemmel méregette Taróczit és a főkapitányt. Berendelt egy deákot is, hogy legyen, ki a levelet olvassa. A homályban ki nem betűzi, különben is, erre tart egy sereg írástudót.

Az inas kitöltötte a bort. Kupát emeltek, de nem mondtak áldomást. Majd ha vége a viadalnak. Egyik jön, a másikat hozzák. Így megy ez.

Végül kopogás hallatszott, a szolgálattelvő jelentette, hogy megjött a deák. Belépett, meghajolt, várta, hogy szólítsák. Nádasdy rápillantott, s mintha ott se lenne, ivott tovább, bortól csöpögő bajszát egy damasztkendővel felitatta, a kendőt összehajtogatta és maga mellé tette. – Akkurátus – gondolta Tahy. Más a drága holmit dísznek tartogatná, ez meg a száját törli, mint egy darab ronggyal. A nádor gondolataiba merülve kitartóan hallgatott. A csend beterítette az asztalt, s úgy megülte a lelkeket, mintha kolostori refektórium volna. Csak egy légy zümmögött az ablak előtt, az is bátortalanul, nehogy felhívja magára Nádasdy figyelmét, szólítsa az inast, és kiveresse. Van szoba, melyhez a csend úgy hozzátartozik, mint kard a hüvelyéhez, férfi a nőhöz, bor a kulacshoz. A nádor újólág megemelte a kupát, hosszan kortyolt, letette, száját törölte, szótlán meredt maga elé.

Tahy Nádasdyt jól ismervén tudta, hogy kedvelt módszere a kivárás. Nyugtalanokdjék, idegeskedjen más, míg ő talányos némaságba süpped. De már rég nem zavarta. Egykedvűen ivott, bajszát a menteujjba fente, egy pillantást vetett a deákra. Állt mozdulatlanul. Így kell fegyelmezni. Ez a Taróczy is.... vajon minek hívta a nádor? Nincs ember, ki eligazodna rajta, de így van rendjén. Ekkora úrnak ne lássanak a fejébe, különben idő előtt kitudódik a sok terv és stratégia, melyek nélkül széthullna a maradék ország. Hogy hasonlít Salmra – tűnődött, közben majd elnevette magát, mivel a domború has, kopasz homlok, vizenyős kék szemek a két főembert valóban hasonlatossá tették. Még hallgatni is egyformán tudnak.

– Vedd elő a Gyulaffynak írt levelünket – förmedt Nádasdy a deákra.

Amaz szótlán lekapta a pultról, széthajtogatta, és várta az újabb parancsot.

– Olvasd!

Belefogott, de a latin szövegből Tahy szót sem értett. Bosszúsan fészkelődött, de muszáj volt végighallgatni. Nádasdy az utolsó betűig olvastatta, azután szólt:

– Rég tanult deákul. Ki nem gyakorolja, elfeledi. Magam is így volnék, ha nem kéne annyit leveleznem.

Tahy a tapintatért hálásan mosolygott. Jó, hogy nem járatták le a vén nemes előtt, habár az ügy felettébb hivatalos. Taróczi úgy tett, mint aki semmit se hall. Lassan kortyolgatta a bort, az ablakra meredt, kicsit kényelmesebben ült.

– Nos uraim – kezdte a nádor – az írást szó szerint nem ismertetem. Az áll benne, hogy Basir Oglu Mohamed, vagyis Mahmud egykori boszniai szandzsákbéget, a budai pasa kegyeltjét Gyulaffy haladéktalanul adja át a Haditanácsnak. Ófelsége jóakarata és a béke jeléül Budára kísérteti, cserébe a pasa öt magyar és más nembélt enged el. Úgy vélem, tisztességes alku. Vitának helye nincs. Ha a csobánci vonakodna, egyszerre kerül szembe a királlyal, velem és az országgyűléssel. Amitől Isten óvja. A levélben az is benne foglaltatik, hogy meglesz Hegyesd ostroma, hogy élelmet és ágyúkat küldök, Salm nemkülönben, és hogy Batthyány fizeti a hópénzt.

– Ki viszi a foglyot Bécsbe? – kérdezte a főkapitány. – Ember kell ahhoz, de nincs. Ha a török útközben kiszabadítja, Lászlórol senki le nem mossa a gyalázatot.

– Salm generális úrnak engedje át – pattogta a nádor. – Máris túl sokat foglalkoztam ezzel az ügygel. Tenger dolgom van. Meg ne haragudjanak, de lenne egy kérésem. A levelet kézjegyükkel hitelesítsék.

– Ezért volt szükség Tarócziara – gondolta Tahy. A nádor a nyomaték kedvéért nemcsak vele, egy kívülállóval is láttamoztatja, ki a nagy megtiszteltetéssel siet eldicsekedni. Ha már benne se bízük, ki másban? Gyulaffyval fegyvertársak és jó cimborák, de hogy feltételezze, képes a tanúságot letagadni... Kurva anyját!

– Nem tudok írni méltóságos uram – mondta a vén nemes.

Nádasdy erre az egyre nem gondolt, pedig sejthette volna. Ugyan honnan ismerné Taróczi a betűvetést? Hisz olvasni csak csak, de írni még a zászlósurak többsége se tud. Fennszóval nem kérdezheti a zalaiaikat, melyikük képes legalább a nevét rákarmolni, mivel súlyos sértés, egyrészt Tahyval, másrészt velük szemben. Ki vallja be, hogy írástudatlan, s a fegyveren kívül mi sem különbözteti meg a paraszttól?

Taróczi rájött, mi jár a nádor fejében. Érezte Tahy növekvő indulatát, s azt is: ha nem szól, összevesznek. Ugyan kár lenne egy törökért.

– Bízsa rám! Elviszem. Ha kell, tanúsítom, hogy magam fülivel hallottam. Csak pár embert adjon. Lába ne keljen az írásnak.

– Mennyi idő alatt járja meg Csobáncot?

– Két nap se kell hozzá. Jól ösmerem László urat. Suhanc vót, s máris főlegény. Együtt szóáltunk Devecserben.

– A választ meghozza-é?

– Nem. Majd méltóságod emberei. László úrnál maradok, úgylis ott kerül sor az ostromra. Ami kevés hátravan, nála akarom leélni. Megbecsüli a régi fegyvertársat. Meg hát inkább döglök meg Hegyesd alatt, mint ágyban, ciha közt vagy az istállóban a szalmán.

– Nem akar végrendelkezni? A deák írásba foglalná.

– Senkim sincs. Két fiam halt meg, mikor Arszlán béggel összecaptunk Pápán. Jó tíz éve vót. A ház, a föld rég odavan. Szóval, bízza rám méltóságod. Elvisezem, mint a parancsolat.

– Derék.

Tahyra meredt: Akkor hát írja alá nagyságod.

A deák elérakta a levelet, tintát, tollat, porzót, a papírost előzékenyen kisimította, és várta, hogy a főkapitány odakanyarítsa a nevét. Mikor meglett, összehajtogatta és a nádorra bámult. – Nagypecsétünket tesszük rá – szuszogta Nádasdy. Előszedett egy cifra tollú kulcsot, és a deák kezébe nyomta. A tékából előkerült a pecsét, a fiú a levélre viaszt folytatott, rátette, kicsit várt, míg a viasz megszilárdul, végül a nádori hatalom jelképét visszazárta, és biccentve átadta a kulcsot. Nádasdy egy intéssel elbocsájtotta. Táskás szemeivel Tarócziba döfött:

– Mikor indul?

– Akár ebben a pillanatban.

– Annyira nem sürgős.

Hirtelen megzörrentek az üvegtárcsák, az udvart lópaták verték fel, nyerítés, kiáltozás, futó lábak dobogása hallatszott. Egyszerre álltak fel és léptek az ablakhoz. Tahy feltépte, kihajolt, lenézett, hátraszólt:

– Megjöttek.

– Melyiket hozzák?

– Az erdélyit.

– Meghótt?

– Mivelhogy fejetlen.

Szó nélkül fordultak, lesiettek a lépcsőn, és kiléptek az udvarra. A lóra kötözött hullát a nemesek csoportba verődve komoran méregették. Pár lépéssel odébb Holló Feri nyeregben nézgelődött. Hajánál fogva lógatta Benedek fejét, mögötte harcra készen a kopjások. A két csoport közt izzott a feszültség, már-már egymásra rontottak, de a nádor megjelenése csitította az indulatot. Csak-hogy a főlegény a diadallal nem érte be: a véres főt a nemesek közé hajította, amazok félreszöktek, a fej nagyot puffant, elgurult és vakon meredt a zalaiakra. Elszörnyedve bámulták.

– Senki ne mozduljon! – üvöltötte Tahy. A nyomaték kedvéért kardot rántott, ugyanúgy a katonák. Nádasdy kifürkészhetetlen arccal meredt maga elé. Tudta, hogy a legkisebb meggondolatlanság, egy rossz szó képes összeugrasztani az embereket, kitör a harc, a követ szempillantás alatt holtak és sebesültek borítják, újabb tápot adva a magyarok összeférhetetlen hírének, arról nem szólva, micsoda szégyen, ha a nádor nem képes rendet tartani a saját házatáján.

Am a várnagy észnél volt: futólépésben hozta a palotaőrseget, és felsorakoztatta az ellenfelek közt. A falakon megfordították a seregbontókat, és az udvarra szegezték. Izzították a kanócokat, sebesen tömték a vasreszeléket, az olajos fojtást és várták a parancsolat. – Megy, mint a karikacsapás – gondolta elismerően Tahy. Az ágyúk észretérítik uraimékat. A kopjások mozdulatlan ültek a nyeregben.

A nádor ellentmondást nem tűrően jelentette ki: Majd én elintézem.

Átvágott az udvaron. A zalaiak körbevették és néma szemrehányással meredtek rá. Nádasdy csak annyit mondott:

– Az erdélyi magának kereste a bajt. Tisztességgel eltemetjük. Ismerik a bibliai mondást: ki kardot ránt, kard által vész el.

A nemesek dühödten morogtak. A palotaőrség és a seregbontók meggondolásra készítették a legvérmesebbeket is, de nehéz beletörődni a megaláztatásba, még ha a megbecsült Tahy kopjása követte is el. A nádor zavartalanul folytatta:

– A békebontót, bárki az, lefejeztetem. Jól értsék meg nagyságtok: nem tűrök villongást. Aki nem nyugszik, máris mehet, amerre lát. De ide többé a lábát nem teszi be.

– Méltóságos uram... – kezdték egymás szavába vágva, de Nádasdy rájuk förmedt:

– Szót se akarok hallani. Menjenek, és készüljenek a lakomára! Egy halott bőven elég.

Lehajtott fejjel mentek a dolgukra. Igaz: Benedek pökhendi volt, földönfutó léte idevalósiak közt első akart lenni, folyvást a családjával dicsekedett. Nagy meggondolatlanság belekötni egy végváriba, kivált a főlegénybe, ki nem ingyen kapta a titulust. De akkor is: nemesember, a másik jobbágyivadék. Hová vezet, ha minden szedett-vedett kopjás lenyakaz egy urat? A senkiházi lázadó Dózsa György példája nem elég? Ezt is észbe vehette volna Nádasdy méltóságos. Ha a nádor szeme láttára öldösik a nemességet, mehetnek kaszálni-kapálni, kard helyett villát fogni, trágyázni, boglyát hányni. Mi lesz akkor az országgal? Rádásul így semmibe venni a nobilitást, középük hajítani a véres főt felér a legsúlyosabb sértéssel. Régebbi időkben a pimaszát máglyán sütögették volna.

Egy darabig dohogtak, de csak félszívvel, mert az erdélyi már kezdetben terhükre volt. Kár a vesztesre szánalmat pazarolni. Győzte volna le a főlegényt, inkább az áldomást, s együtt örülnének.

Hanem a viadal tanulságos volt.

Egymás közt tárgyalták, mi hogy történt, pedig nem tartott soká. Előbb keresni kellett egy szárazulatot. Sárvárt a Rába, a Gyöngyös és a többi vízfolyás úgy körülnyaldossa, hogy a zombékon a ló alig megy el. Csíkok, piócák, békák, szünyogok paradicsoma, nem szólva a temérdek halról, viziszárnyasról, nádi farkasról, hódról, vidráról, a Bakonyból idetévedt őzokról. Errefelé csak a mocsári emberek ismerik ki magukat, ezért nem tanácsos a környéken kóborogni. Nem egy török veszett el a lápon, kik idemerészkedtek, hogy meglessék a várat, az őrjárat mozgását, az ellátást, az érkezőinduló futárokat, egyebeket.

Végül egy fűzfákkal szegélyezett vizenyős rétre bukkantak. Az erdélyinek volt annyi esze, hogy gyalog vívjon. A főlegény vállat vont, és lekászálódott a nyeregből. A súlyos szabályakat ráérősen előszedték, bal kezükbe fokost szorítottak, és szűkülő körökben kerülgették egymást, mint farkas a juhot.

– Megdöglesz, paraszt! – sziszegte Benedek.

– Meglássuk, tekintetes uram! – vigyorgott a kopjás.

Több szó nem esett. Összecsaptak.

A pengéken szikrázott a nap, megvillant a fokokok élén, a küzdők verejtéktől fénylő arcán, zsíros varkocsán. Távolabb a vizen csattogott a sok csér, hápogtak a kacsák, héja rikoltott, rázendítettek a békák, zümmögtek a szitakötők, lusta hullám loccsant, szellő rezgette a száraz tavalyi sást. Ha a kardok nem karistolnak, a lép éli a maga életét, de emberi düh zargatta. Hol összeugrottak, hol szétváltak, közben kitartott szablyával méregették egymást. Ritka pengecsattogással mozogtak a süppedő gyepen.

Feri hirtelen kiverte a fokost Benedek kezéből. Amaz a kardra ügvelt, a nyelet lazán markolta. – Jobb is – morogta dühödten –, csak nyűg vót!

A nemesek elszörnyedtek. Látható: a végvárinak kézre áll a fegyver, higgadtabb is, erőteljesebb is. Hába tanulgatja Benedek gyerekkora óta – mint legtöbbjük –, más gyakorolni, megint más napról napra vívni, fortélyt a megmaradáshoz tartogatni, a veszélyt semmibe venni, töröktől–magyartól egyaránt tanulni.

Az erdélyi előre szökött, és bevitt egy ügyes vágást. Feri mellén hasadt az ing, kevés vér buggyant, és vékony patakban a hasára csordult. Hátralépett, lepillantott. – Tudja mit, tekintetes uram? – hörögte –, nekem se köll csákány. Végezzünk.

Visszakézből nagy ívben elhajította, és Benedekre rontott. Szaporán villogtak a pengék, a két test egymásnak feszült, szétváltak, megint összeugrottak, végül az erdélyi vak elszánással nagyot sújtott, de a szablya elzúgott a levegőbe. Nem volt ideje felemelni. A kopjás egy vállból indított iszonyú csapással levágta a fejét. A törzs egy ideig talpon maradt, ujjai elengedték a kardot, nyakából habos vér fröccsent, megingott, végül a fűre roskadt.

A réten hangos sóhaj szállt.

A kopjások a hullát egykedvűen méregették. Feri lehajolt, a csonka főt felkapta, meglóbálta, és a zalaiakra förmedt:

– A testet vihetik, de lova, fegyvere az enyém. Csizma, gúnya se köll. Mongyanak érte egy imát. Magyar vót, ha szájalt is.

Megfordult, lóra kapaszkodott, a levágott főből kifolyatta a vért, és hajánál fogva a nyereg mellé kötözte. – Indulunk? – kérdezte egy legény. – Uraimék után – felelte gúnyosan. – Járjanak elől. Azért nemesek.

Így esett, hogy Benedek csalódott cimborái s a többiek hamarabb értek a várba; nyíllövésnyire mögöttük a kopjások. Ha nem maradoznak el, a réten össze-csaptak volna. Itt az udvaron elmúlt a pillanat, csihadtak az indulatok. A gyűlölet kihamvadt, mint esőben a parázs, elvégre az erdélyi a baj okozója. A mérleg elbilent, őt fitymálták, Ferit dicsérték:

- Különb legényt is termett Transzszilvánia!
- Hogy megsuhintotta a nyakát!
- Így kell víni!
- Pillogni se vót érkezése!
- Micsoda csapás!
- Röpiült a feje, mint a bíbic!
- Ezt a Ferit felfogadnám!

A viadal és a múltó düh a belekben megszikkasztotta a bort, kiszárította a torokokat, meg is éhültek. Sorra visszazálingóztak a palotába. Hamar kiürült az udvar, a szolgák és a kopjások a lovakat járatták, a vigyázók a csonka testet a főhöz párosítva hátravitték, mivel a nádor nem szólt, hogy ravatalozzák fel. Tahy az emberek közé telepedve faggatózott, mi hogy esett, végül egy rajnai tallért nyomott a főlegény markába. Csak annyit mondott: hallgasson, ne dicsekedjék véle. Az áldozat végtére is magyar és nemesember volt. Nem öröm az efféle diadal. Feri megköszönte, lopva a többiekre kacsintott. Nyilvánvaló: amint tehetik, elisszák.

A főkapitány talpra ugrott, és felballagott a bástyára. A palotából kihallatszott a lárma, csapkodó kupák, röhögés, csizmadobogás, ordítás. – Vígán vannak – gondolta kedvetlenül. Ment volna szívesen Csobánkra, de ilyen üzenettel beállítani, kockáztatni Laci haragját... Nádasdyval amúgy se szíveskednek. Kár, hogy a két notabilitásba a kétféle meggyőződés ekkora tüskét ver. Magyar Bálinttal is megvan a harag, holott jó katonák, áldozatkészek, nem vonják ki magukat a küzdelemből. Csak ne jelentgetne annyit Bálint úr. Igaza van Lacinak: semmitlen, él, amiből él. Ha legalább egy zsebkendőnyi földje volna, de lassan a zászlósuraknak is elfogy, kiég a talpuk alól, elnéptelenedik, végül törökké lesz. Úgy apad a nemzet, mint fenékgig száradozó kútból a víz.

Megszomjazott.

A környező mocsárra füledt lég telepedett, felszálltak a szúnyogok, és körbedöngicsélték. Lába alatt az istállónál vérszívó pöcsikek zúgtak-zsongtak, a lovak dobogtak és farkukat csapkodták, felzendült a békák kórusa, rikoltottak a gémek és kárókatonák, csattantak a felvetődő pontyok, a levegőt szárnycsapkodás töltötte be. Vizivárban megszokott ricsaj, otthonos, mintha saját birtokán időzne a Dráva mentén, de ott is karnyújtásnyira a török.

A lemenő nap megcsillant a tavon és a láp hínáros pocsolyáin, felfénylett a sáson és az ékalakban repülő vadludak tollán. – Múladozik a nyár – gondolta. Ismét egy nyomorúságos esztendő, pedig milyen szép lehetne. De kinek-kinek megvan a maga baja, Nádasdynak is, Salmnak is, Gyulaffynak is, tán a töröknek is. Saját magáról, tarkői és tahvári Tahy Ferencről nem szólva, ki lassan sehol sem érzi otthon magát.

Nem tudni, az ősök sírnak vagy röhögnek gyenge utódaikon, kik nem képesek az ellentéteken úrrá lenni, elbánni e szedett-vedett ázsiai hordával, idegeneket hívnak segítségül. Bár a pogány korántsem horda. Nagyon is szervezettek, remek lovassággal, tüzéséggel, félelmetes janicsárezredekkel, aknafúró lagumdzikkal, kőkemény jaszaulokkal. Sokkal kiválóbbak, mint annak idején a tatárok. Nem osztja meg őket ezernyi érdek, hitbéli különbség, birtokvita. Ezért jobb egy akaratnak engedelmeskedni: a királyénak, amit a nádor testesít meg.

Leereszkedett a grádicson, és elballagott a palotába. Úgy tervezte, éjjel, holdfényben indulnak tovább, mikor a levegő hűvösebb, elülnek a szúnyogok. Addig iszik egy kupa bort, s hátha sikerül még pár szót váltani Nádasdyval.

Alighogy felért, majd összeütköztek a folyosón. A nádor kíséretével épp a sarkoszobába igyekezett. Elbocsájtva a szolgákat Tahyra vetette súlyos pillantását:

- Jó, hogy jön nagyságod.
- Állok rendelkezésére, méltóságos uram.

Bementek, a kisasztalhoz telepedtek, Nádasdy saját kezével töltött a velencei kristálypoharakba, ami a drága edények miatt is nagy tisztesség. Egy mozdulattal húzták le a tüzes rubinként fénylő vörös bort. Tahy sóhajtott, széttörölte varjúszárnybajuszát, kíváncsian meredt a nádorra. Amaz szokás szerint egy darabig hallgatott. Mondanivalóját jól megrágta, mielőtt egy szót is kieresztett, addig is szuszogva meredt maga elé.

- Mondja csak – kezdte –, hogy vélekedik a hitről?

A kérdés váratlanul érte. Hópénzről, a Haditanács szándékáról, a zalaiak buzgalmáról s főképp Gyulaffyról akart kérdezősködni, de lám: a nádor egy mondatral más irányt szab a beszélgetésnek. Sose lehet tudni, mi jár óriás homloka mögött.

Nádasdy tűnődve folytatta:

– Tudjuk, hogy a Mindenható semmiből teremtette a világot. Minket embereket saját képére és hasonlatosságára formált. Ha nem így volna, nem értene meg minket, és mi sem Őt. Az ördög másmilyen. Nem uralkodik, de folyvást uszít és kárhozatba hajt. Egyáltalán, Isten teremtménye?

- Fogas kérdés, méltóságos uram!

A nádor oda se figyelve elmélkedett tovább:

– A sátán bukott angyal. Köze van a paradicsomhoz. Megtapasztalta, tudja, hogy veszített, de mi? Arra ítéltettünk, hogy halálunk után tetteinkkel számoljunk az Úr trónusa előtt. Neki és senki másnak. Közben a jelenkor elismerésére ácsingozunk, és arra, hogy méltassa az utókor is. Ez ellentmondás. Már értem, mi gyötörte az egyházatyákat, főképp Augustinust. A korai zsinatok nagy kérdése volt, hogy ami az ész számára felfoghatatlan, azt a szív hogy képes egyből befogadni? A végtelen végest alkotott, a Mindenható tehetetlent. De a parancsolatok nem így szólnak. Megszabják, hogy éljünk, mit cselekedjünk. Ki hát az igazi vétkező? A juhait elragadását báván tűrő pásztor vagy az éhes farkas?

- Úgy vélem, a pásztor.

– Ha lemondunk az önálló cselekvés jogáról, mellyel maga az Úr ruházott fel minket, minden elvesz. Ide jutottam. A Fennvaló az örök tüzet szikránként nyújtja át. Ez lobog bennünk. Ám ha kihamvad, üszökként omlunk a sírba, nyomtalanul tűnünk el, s nem állunk helyt az Úr lábainál. Gondolt már erre nagyságod?

- Azt hiszem...

- Gondolta vagy nem gondolta?

– A Teremtés szándékai kifürkészhetetlenek. Nem tudjuk, mit akar vélünk. De az biztos: ha a népeknek hazát adott, rájuk bízta annak védelmét is. Hiába vallják a rómasok, reformáták, pogányok a maguk hitét, és terjesztik tűzzel-vassal. Az igazi küldetés egyetlenegy: óvni a mieinket és az ő jussukat. A jövő dönti el, megtettük-e a tőlünk telhető. Addig is, itt vagyunk.

– Erre akartam kilyukadni. Az a Benedek is inkább halt volna meg Hegyesd ostrománál, mint a kopjás keze által, de ez volt megírva néki. Így hát nem akadályoztam.

– Nem hittem, hogy méltóságod beleegyezik.
– Ugyan... Mi egy ember halála ezek összefogásához képest? A tét nem az erdélyi vagy nagyságod főlegénye, hanem a hegyesdi kelevény felfakasztása és orvoslása.

– Így igaz.

– Inkább vesszen egy békebontó, mint az ország.

Tahy úgy megdöbbsent, hogy a metszett poharat majd leverte az asztalról. Meg se tudott szólalni, végül nagy nehezen összeszedte magát:

– Csak nem Gyulaffyra céloz?

– Rá is, másokra is.

– Na de...

– Hallgasson. A dolog bonyolultabb, mint hinné. Özönlenek a jelentések, hogy a csobánci kutyába se veszi a Haditanácsot. Nemcsak Magyar Bálint és Puchhaim báró, mások is panaszkodnak rá. Amit mível: felségsértés. A Dobó–Balassa-féle összeesküvés óta...

– Azt se bizonyították!

– Látom, nem fogja fel.

– Mit?

– Hogy nem elég hűnek lenni – annak is kell látszani.

– Értem – felelte végtelen keserűséggel a főkapitány. – Az a baj Lászlóval, hogy nem hunyászkdik meg egy jöttment osztrák bárócska előtt.

– Nem csak róla van szó.

– Még kiról?

– Rólam.

– Csak nem hisz a jelentgetőknek? Vagy a hiúságára hallgat?

– Dehogy – legyintett Nádasdy –, épp erről beszéltem az imént. Térdelünk a mennyei trónusnál, közben evilági hatalmaknak hódolunk. Nem a magunk, az ország javára. A szigeti kapitány, a tanácsos, Salm, jómagam mások érdekeit szolgáljuk, Gyulaffy a sajátját. Elfogadom, de a ribilliót nem. Az örökös ellenszegülést sem. Érti-e nagyságod?

– Nem!

Nádasdy sóhajtva nyúlt a metszett kancsóért, töltött, a poharat Tahyra emelte, ivott, megtörölte a száját. A főkapitány hozzá se nyúlt. A nádor figyelmét nem kerülte el, de rá se hederítve folytatta:

– A csobáncinak lesz alkalma tisztázni magát. Hegyesd felmentését követően Bécsbe rendelik. Királyi kapitányként muszáj megjelennie. Ami engem illet, védelmezni fogom. A jó Isten tudja, sikerül-é?

– Megintcsak kérdem: miért épp nekem mondja?

– Sokra becülöm Gyulaffyt és a hozzá hasonlókat. Ők hárman Thúryval, Dobóval legfeljebb a nagy Kinizsihez foghatók. A krisztusi megbocsájtás mindenkihez eljut, az enyém nem, de higgye el: szeretem László urat. Csakhogy az egész ország érdekét kell szem előtt tartanom, sőt, a birodalomét is. A király utáni legfőbb méltóság vagyok. Ausztria és a német fejedelemségek erejét nem nélkülözhetjük, mert a magunké fogytán. Értse meg: pénzre, ágyúkra, képzett

zsoldosokra van szükség. S azt ingyen nem adják. Gyulaffy egy nap fénylő példa lesz. Ma azonban a virtushoz körültekintés párosuljon, különben...

– Hányszor tüntette ki magát!

– Azért lett aransarkantyús.

– Mi kell még?

– Fegyelem. Belátás. Az erőviszonyok mérlegelése. De ezt nagyságod is tudja. Ha nem, minek győzködöm?

– Mert így akarja.

– Másról van szó. A csobánci a maga barátja. Én megteszem, amit tudok. Na, igyon, ne keresse magát!

Tahy fejében végre világosság gyűlt. Látta, hogy a nádor több szót nem akar Gyulaffyra vesztegetni. Az intelem – ha tetszik: figyelmeztetés – elhangzott, a többi Laci dolga. Fogta a kelyhet, és ültében meghajolva Nádasdyra emelte. Sebesen kiitta, a menteujjal széttörölte a bajuszát, kicsit várt, hátha a nádornak van egyéb közlendője, de öméltósága üres tekintettel meredt maga elé. – Nem tartóztatom – mondta végül. – Cselekedjen belátása szerint.

A főkapitány feltápáskodott, meghajolt, búcsúzóul odavetette:

– Hálásan köszönöm a figyelmeztetést. Meg ne haragudjék, de aligha maradok a lakomán. Lemegyek a Drávára. Ideje indulni. Mióta Szigetvár elesett, arrafele is hemzseg a török.

Nádasdy mindentudóan somolygott:

– Ne siessen! Hadd ejtőzzenek az emberei.

– Megyek.

– Sok szerencsét!

– Isten vele.

Illusztráció Illyés Gyula Egy nyári éjszaka kertje című verséhez